

Köztájékoztató rendszerek az ipari kibocsátásokról nálunk és a nagyvilágban

(PRTR -- Pollution Release and Transfer Registers -- a világban)
(Szennyező anyagok kibocsátási és átviteli jegyzéke)

Írta:

Filip Maly és Miroslav Suta

Fordította:

Fodor Péter és Varga Sára

A magyar kiadás előszavát írta:
Prof. Dr. Ungváry György igazgató,
Fodor József Országos Közegészségügyi Központ

Szerkesztette:

Móra Veronika

Készült 1998-ban,
a Föld Gyermekei "A tiszta földért, levegőért és vízért" szekciója,
a Pilzeni Ökológiai Alapítvány és
az Ökotárs Alapítvány "Közöségnek joga az információhoz" programja
gondozásában

(Ökotárs logó)

(CRTK logó)

Föld Gyermekei -- "A tiszta földért, levegőért és vízért" szekciója
Úslavská 29, 30144 Plzen
drótposta: omala@ezu.cz

Pilzeni Ökológiai Alapítvány
Úslavská 29, 30144 Plzen
drótposta: msuta@hotmail.com

Ökotárs Alapítvány -- "Közösségek joga az információhoz" program
1519 Budapest, Pf. 411.
Tel/fax: (1)466-8866
drótposta: okotars@c3.hu

Tartalom

A szerkesztő ajánlása	3	
Előszó	3	
1. Bevezető	4	
1.1. Megoldandó problémák - mérgező anyagok kibocsátása	4	4
1.2. PRTR - a vegyi biztonság eszköze	4	
1.3. A vegyi biztonság egész világot átfogó folyamata	5	
1.4. E tanulmány feladata	5	
2. Mi a PRTR?	6	
2.1. A jó PRTR rendszer jellege	6	
2.1.1. A kibocsátott vegyi anyagok pontos megnevezése	6	
2.1.2. A kibocsátások helyének pontos azonosítása	6	
2.1.3. Mindegyik közegbe jutó kibocsátás egységes megfigyelése	6	6
2.1.4. Az adatbejelentés szabványosítása	6	
2.1.5. Elektronikus adatgyűjtés, feldolgozás és közzététel	7	7
2.1.6. Az adatok visszatartását korlátozó lehetőség	7	
2.1.7. Aktív adatterjesztés	7	
2.2. A PRTR bevezetésének módjai	7	
3. Az egyes PRTR rendszerek áttekintése	8	
3.1. Az áttekintés szerkezete	8	8
3.2. Az egyes PRTR rendszerek áttekintése	9	
3.2.1. Amerikai Egyesült Államok	9	
3.2.2. Ausztrália	10	
3.2.3. Cseh Köztársaság	11	
3.2.4. Dánia	13	
3.2.5. Dél-afrikai Köztársaság	13	
3.2.6. Egyiptom	13	
3.2.7. Finnország	14	
3.2.8. Franciaország	14	
3.2.9. Hollandia	15	
3.2.10. Írország	16	
3.2.11. Japán	16	
3.2.12. Kanada	16	
3.2.13. Mexikó	17	
3.2.14. Nagy-Britannia	18	
3.2.15. Svájc	19	
3.2.16. Svédország	19	
3.2.17. Trinidad és Tobago	20	
3.3. Nemzetek feletti szervezetek	21	
3.3.1. Európai Unió	21	
3.3.2. Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet	21	
3.3.3. Az ENSZ Kutatási és Továbbképzési Intézete	22	
3.3.4. Az ENSZ ipari fejlesztési szervezete	22	
3.3.5. Az ENSZ környezetvédelmi programja	22	
3.3.6. WWF	22	
4. Függelék	24	
4.1. A használt rövidítések	24	
4.2. Irodalom	25	
4.3. További dokumentumok	26	26
4.4. A PRTR-re vonatkozó információk oldalak elérhetősége az Interneten	26	
4.5. Összesítő táblázat a nemzeti PRTR rendszerekről	27	

A szerkesztő ajánlása

Ez a kis könyvecske – a Zöld szervezetek és környezeti információk című ('narancssárga') útmutató után - az Ökotárs Alapítvány 'Közösségek Joga az Információhoz' programjának második kiadványa. Témája első pillantásra talán kicsit elvontnak és szokatlannak tűnhet, mégis, amint az az alábbiakból kiderül, valamennyiünket közvetlenül érintő és közös cselekvést igénylő ügyről van szó. A vegyi kibocsátásokról szóló, számos országban működő (vagy tervezett) tájékoztató és ellenőrző rendszerek áttekintését a cseh Partnership munkatársai gyűjtötték össze, a magyar fordítás az általuk kiadott füzet alapján készült. Reméljük, hogy ezekből a magyar olvasók is ötleteket és erőt meríthetnek a hazai rendszer kiépítésének mielőbbi kezdeményezéséhez, kidolgozásához és megvalósításához.

A Közösségek Joga az Információhoz program a PHARE támogatásával 1997 nyarán indult Csehországban, Szlovákiában és Magyarországon, az alábbi célokkal:

- a környezetvédelmi szervezetek hatékonyságának növelése a környezeti információk megszerzésében, az ezzel kapcsolatos ismeretek és gyakorlat elterjesztése;

- a nemzetközi, illetve szektorok közötti (ipar, közigazgatás) együttműködés serkentése.

A program szeretné kialakítani a potenciális érdeklődők körét a közép- és főiskolákon, tárgyalóképes cégeknél, vállalkozásoknál, a környezetvédelem és a közigazgatás területén és civil szervezeteknél. Fontos feladata a lakosság támogatása a saját környezetük minőségéről szóló információk megszerzésében, valamint a nyilvánosság részvételének elősegítése a problémák felmérésében és jellegének meghatározásában. Reményeink szerint e cél eléréséhez járul hozzá – ha csak kis mértékben is - ez a kiadvány. A benne foglaltakkal kapcsolatban bármilyen további útmutatásért, tájékoztatásért bátran forduljanak a fent megadott címekhez!

Egyúttal szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik közreműködtek a magyar kiadás elkészítésében: a cseh Partnership munkatársainak, Tomas Ruzickának és Ondrej Veleknek; a fordítóknak: Fodor Péternek és Varga Sárának (munkájuk nem volt könnyű!); valamint Dr. Ungváry Györgynek, a magyar helyzetet bemutató előszó szerzőjének.

Kellemes olvasást kíván:

Móra Veronika
Ökotárs Alapítvány

Előszó

A riói ENSZ Csúcstalálkozó és dokumentuma, a „Feladatok a XXI. századra” nyomán 1994-ben 114 ENSZ tagállam Stockholmban életre hívta az ún. Kományközi Kémiai Biztonsági Fórumot (angol rövidítése: IFCS). A Fórum napjaink kiemelt nemzetközi programjaként jelölte meg a Szennyező Anyagok Kibocsátási és Átviteli Regiszterének (angol rövidítése: PRTR) kialakítását. 1997 decemberében, amikor 76 kormányzati és nem-kormányzati szervezet és intézmény részvételével elkészült a Magyarország kémiai biztonságát bemutató ún. Nemzeti Profil, abból a PRTR kialakítására vonatkozóan csak a kezdeti lépésekről kaptunk híreket. A PRTR lényege a környezetbe bocsátott szennyező anyagok és a vállalatok közötti hulladék-átvitel bejelentése, ezen adatok rendszeres gyűjtése, regisztrálása, elemzése és szélekörű felhasználása. Életre hívásában – országonként eltérő mértékben és módon ugyan - a kormányzati és nem kormányzati szervezetek egyaránt részt vesznek.

A PRTR kialakítása környezetünk vegyi anyag-szennyezettségével szembeni védelmének, környezetünk kémiai biztonságának alapfeltételei közé tartozik. Csakis környezetünk szennyezettségének ismeretében kaphatunk képet az egészségünket és környezetünket veszélyeztető kockázatokról és leszünk képesek e kockázatok kezelésére. 1998-ban a PHARE támogatásával Csehországban, Szlovákiában és Magyarországon egy program indult, amely célul tűzte ki a környezetvédelmi szervezetek számára mind a környezeti információk megszerzését, elterjesztését és hatékonyságának növelését, mind pedig a nemzetközi és interszektoriális (ipar, közigazgatás) együttműködés előmozdítását. E program értelemszerűen zászlajára kellett, hogy tűzze a magyarországi PRTR kialakításának elősegítését is. Ez a Regiszter alkalmas arra, hogy saját környezetünk minőségéről kielégítő információt nyújtson az ország lakosságának, az ország „legnagyobb nyilvánosságának”, s ennek révén elősegíti az ember egészségének, környezetünk épségének megőrzését.

A tanulmány, amelyek az olvasó kezében tart, arról tájékoztat, hogy a Föld számos országában már eredményesen működik a PRTR. Ezek bemutatásával nyilvánvaló segítséget nyújt a szakértőinek, valamint a hazai PRTR megszervezéséért felelős kormányzati és nem kormányzati szervezeteknek is. A kormányzati szervezeteknek a PRTR kialakítását illetően nyilvánvaló kötelezettségük is van. 1996-ban adták közre a Tanács 62/96/EU irányelvét az Integrált Szennyezés-megelőzés és Korlátozás tárgykörében, ami egyebek között összegzi a PRTR felépítésére és működésére vonatkozó alapelveket is. A szabályozás az Unió tagállamaiban az új intézmények számára 1999-

tól, a meglevők számára 2005-től teszi kötelezővé a regiszter üzemeltetését. Természetes, hogy az európai közösségi rendszerbe integrálódni kívánó Magyarországnak is meg kell tennie azokat a lépéseket, amelyek nyomán megfelelő PRTR-ünk lesz.

Mindezek ismeretében a tanulmány elolvasását ajánlom nem csak a különböző kormányzati vagy nem kormányzati szervezetekben dolgozó hivatásos környezetvédő és környezetegészségügyi szakembereknek, hanem a magyarországi lakosság széles körének, mindazoknak, akik tenni akarnak környezetünk biztonságáért, életünk és egészségünk megőrzéséért, megvédéséért.

Dr. Ungváry György

1. Bevezető

Motó: *“Mindenkinek jogában áll a megfelelő időben teljes információhoz jutni a környezet és a természeti források állapotáról.”* (35. cikkely az alapjogokról és a szabadságról szóló okiratról)

1.1 Megoldandó problémák - mérgező anyagok kibocsátása

Az ismertebb szennyező anyagok mellett, mint pl. a kén-oxidok és a nitrogén-oxidok, a por és korom lebegő részecskéi, más anyagok is veszélyeztetik az emberek ezreinek egészségét, amelyek nem részesülnek a médiák, a politika és a nyilvánosság figyelmében. Ezek közé tartoznak pl. a nehézfémek, a növényvédő szerek és az ipari üzemek kibocsátott vegyszerei.

Ezeknek az anyagoknak jelentékeny hatása lehet a lakosság egészségi állapotára. Már több betegség ismert, amelyet a *feldolgozott* anyagok környezetünkbe bocsátása okoz (pl. a mérgező poliklór-benzol okozta betegség). Szükséges lenne azoknak a veszélyeknek az ismerete, amelyek ezen szennyező anyagok fokozott környezetpusztításából erednek.

1.2. PRTR -A kémiai biztonság eszköze

Az utóbbi években egyre többen munkálkodnak a PRTR bevezetésén, kezdve az államigazgatás és az önkormányzatok képviselőin (a kiadványban összefoglalóan mint kormányhivatalok szerepelnek) a különböző cégek vezetőségein át az ipari üzemek környékén lévő községek lakosságáig.

Röviden fogalmazva a PRTR működési rendszerének alapja a környezetbe jutó szennyező anyagokról és a vállalatok közötti hulladékátvitelről érkező bejelentések rendszeres gyűjtése, áttekinthetővé tétele és feldolgozása széleskörű használatra.

A PRTR rendszereinek létrejötte a környezetvédelemben jelentkező hosszútávú, tartós folyamatok eredménye, amelyet tömören úgy nevezhetnénk, hogy "a korlátozástól a részvételig". Míg a hatvanas években a *környezeti* politika olyan korlátozó rendelkezéseket hozott a levegő védelmében, *amelyek többségükben jogi eszközökkel közvetlenül irányították a vállalat viselkedését*, addig a következő évek a közvetett beavatkozást alkalmazta (pl. gazdasági, pénzügyi eszközökkel). A PRTR pedig magában foglalja azon ökolitikai eszközöket, amelyeket *informatív* jellegűnek nevezhetünk.

Az informatív jelleg azon a feltevésen alapul, hogy ha a lakosság tud az egyes cégek által okozott *környezetszennyezés mértékéről*, amelynek ő is kárvallottja, akkor maga is képes lenne tárgyalásokat folytatni a konkrét vállalattal a kibocsátás csökkentéséről vagy különféle kompenzációkról.

A PRTR rendszer támogatja az iparban alkalmazott tiszta eljárásokat, *új területeket hoz létre az egyes cégekkel történő konzultációs tevékenységhez, állami és nem állami szervezetek közreműködésével elősegíti a környezetvédelmi szabályok betartását.*

1.3. A kémiai biztonság kialakításának egész világot átfogó folyamata

A fő célok egyike az ENSZ globálisan elfogadott „Feladatok a XXI. századra” c. dokumentumával megegyezően a Rio de Janeiróban tartott környezetvédelmi konferencián tett vállalás, vagyis a nyilvánosság tájékoztatása a környezeti állapotokról és *azok irányvonaláról*, valamint a környezetszennyezés konkrét forrásainak felkutatása.

Ezt a célt jelentős módon szolgálják a PRTR (az angol Pollutant Release and Transfer Register) névvel jelzett tájékoztatások a környezetünkbe jutó kártékony anyagokról és a cégek közötti hulladékátvitelről.

A hulladékátvitel a környezetszennyezésben használt sajátos kategória. Az így jelölt mutatók lehetővé teszik számunkra a vállalat ökológiai viselkedésének komplex vizsgálatát, azáltal hogy teljesebbé teszik, kiegészítik a vízbe, légkörbe és lerakóhelyekre került szennyezésekről elfogadott standard képet.

1.4. E tanulmány feladata

A "PRTR a világban" c. tanulmány alapvető, átfogó tájékoztatást nyújt a *már működő vagy előkészített* PRTR rendszerekről. *A "PRTR a világban" az érdeklődők számára rálátást ad a természeti környezetről szóló információk problémájáról, a környezetvédelmi politika információs eszközeiről, stb.*

Jelen áttekintés első tervezete több mint egy *éve* jött létre. A PRTR rendszere állandóan módosul. Így ez alatt az egy év alatt is sokat változott, ezért csak részben tudtuk *követni* a fejlődést. Igyekeztünk legalább időtálló

képet és tájékozódási irányt adni, amit az olvasó kiegészíthet a megemlített források *tanulmányozásával* vagy esetleg helyi tudakozódással az egyes országoknál felsorolt címeken.

A szöveg elérhető az Interneten angolul is. Az angolra fordítást az indokolta, hogy a PRTR rendszer kiépítésének feladata nem csak a Cseh- vagy Magyarországot, hanem az összes európai államot érinti. (Az áttekintésből látható, hogy az európai államoknak csak tört része működteti a rendszert, bár az Európai Unió törvényhozása azal számol, hogy a PRTR rendszer működni fog minden tagországban). A rendszer alkalmazása nem kerüli el a közép-kelet-európai országokat sem, hiszen többségük törekszik az Unióhoz való csatlakozásra, ahol *amint azt említettük, a PRTR alapeleme lesz a környezetgazdálkodást érintő törvényhozásnak*.

A szerzők köszönetet mondanak Ondrej Velek mérnök úrnak (Állami Egészségügyi Hivatal) értékes észrevételeiért. Hasonlóképpen a cseh és a külföldi kollégáknak is, akik tanácsokkal és információkkal segítettek összeállítani és lefordítani a tanulmányt. Szintén köszönetet mondunk Varga Sárának és Fodor Péternek, a magyar fordítás megalkotóinak. Az olvasók észrevételeit előre is köszönjük. A kiadvány nem jelenhetett volna meg a Ökotárs Alapítvány pénzügyi támogatása nélkül.

Prága, 1998. január 27.

A Szerzők

2.Mi a PRTR?

2.1. A jó PRTR rendszer jellege

Miután a Magyarországon csak korlátozott számban hozzáférhető a PRTR rendszer irodalma, ahonnan az olvasók tudomást szerezhetnének az alapvető tényekről a rendszer kielégítő és sikeres működése érdekében, az alábbiakban egy rövidke leírást adunk a PRTR feladatáról.

Adjuk meg tehát pontokba szedve a PRTR legalapvetőbb jellemzőit:

2.1.1 A kibocsátott vegyi anyagok pontos megnevezése

Lényeges a konkrét kémiai anyagok vagy azok szűk csoportjának nyomkövetése. Több nem egyenlő rangú anyagról készült adathalmaz csekély informatív értékkel szolgál.

Példa: A gyakorlatban találkozhatunk azzal az adattal, hogy "a szerves anyagok összes mennyisége". Ez az adat azonban keveset mond nekünk arról, hogy **az adott mennyiség** milyen mértékben hat az egészségre, hiszen szerves anyagok kis mennyiségben viszonylag nem káros alkánok vagy a fokozottan mérgező PCDD (**poliklórozott-dibenzodioxin**) is. 1 g propán egyáltalán nem hat az egészségünkre, míg 1 g PCDD halálos adag.

2.1.2. A kibocsátások helyének pontos azonosítása

Létre kell hozni az egyes üzemekből származó kibocsátások bejelentésének és kiértékelésének rendszerét. A PRTR nem tudná egyéb működési feladatai mellett teljesíteni a kibocsátás-megelőzési célját és az adatok gyűjtését **minden egyes különálló** üzemről a nyilvánosság és közigazgatás (a két fő információs címzett, akik törekedhetnek a kibocsátás minimalizálására) segítségével nélkül. **Nem elég a társaság szintjén nézni az adatokat, hiszen egy társaságnak több egymástól független egysége lehet Pl.:Budapesten és Székesfehérváron.** A lakosság összegyűjthetné az egyes vállalatok alapadatait és tárgyalhatna az igazgatókkal az el nem fogadható hexa-klór-hexan-szivárgás kompenzációjáról.

Példa: A hulladékok kibocsátásáról szóló 1997-ben hozott cseh törvény alapján (125/1997 Sb.) a végrehajtandó rendelkezések szerint figyelemmel kísérik **az egyes gazdasági egységek által kibocsátott szennyező anyagok fajtáját és mennyiségét. De a szennyező anyagok konkrét kémiai összetevői és azok mennyisége a nyilvánosság számára már nem hozzáférhető.** (A szennyezést kibocsátók nincsenek számon tartva és nem tesznek bejelentéseket). Az új „európai” katalógus még rosszabb beazonosítási módszerrel fog működni.

2.1.3. Integrált megfigyelés

Minden egyes közegbe jutó szennyezést figyelemmel kell kísérni. Ez a mód biztosítja, hogy a cégek **ne tudják** úgy csökkenteni kibocsátásaik mértékét, hogy másik közegbe irányítják az anyagokat.

Példa: A hulladék szennyvíztisztítóba történő elvezetésével a szemét nem tűnik el nyomtalanul, csupán a tisztítóban részint szilárd hulladékká alakul át, részint a légkörbe távozik.

2.1.4. Az adatbejelentés szabványosítása

Az adatok megegyező (egységes) struktúrája az egyes üzemek, területi egységek és anyagok összehasonlíthatóságának biztosításához szükséges. Az adatok összegzése és kölcsönös egyeztetetősége előmozdítja egyrészt a környezethez való viszonyulás figyelemmel kísérését **vállalati szinten (több telephely, üzem együtt)** és egyidejűleg megbízható becsléseket tesz lehetővé a területi kibocsátásokról, másrészt megállapítható az első tíz legtöbb szennyezést okozó cég (mint például az USA-ban is). Az alkalmazott szabványosított tételek közé tartozik pl. ICO (szervezetek azonosítási száma), OKEC (gazdasági tevékenységek **ágazati** száma), CAS (vegyi anyagok pontos azonosítására szolgáló állandó számmutató), a források földrajzi elhelyezkedése, stb.

Példa: Könnyen belátható, hogy két szomszédos cég környezetre gyakorolt hatásának összehasonlítására a nem egységesített adatok alkalmatlanok, hiszen a cég által a vízbe bocsátott szennyezőanyagok mennyisége megadható tonnában vagy a CHSK-val (a szennyezőanyagok bomlásához elhasznált oxigén mennyisége).

2.1.5. Elektronikus adatgyűjtés, feldolgozás és közzététel

A bejelentések rendszerét pontosan kell meghatározni, hiszen ez teszi lehetővé a számítógépes feldolgozást és elemzést, beleértve az elektronikus formában való terjesztést is. Meg kell adni a használatban levő mennyiségeket és egységüket az adatok kompatibilitása érdekében.

2.1.6. Az adatok visszatartását korlátozó lehetőség

A kereskedelmi titoktartás a PRTR tételeinek csak egy korlátozott csoportjára vonatkozik. A bejelentőknek az adatok visszatartását igazoló indokokat bizonyítaniuk kell. Meg kell határozni, hogy mely adatok nem **lehetnek titkosak**. Az üzleti titoktartás miatt a nyilvánosság nem szerezhethet tudomást bizonyos adatokról.

Példa: A Cseh Köztársaságban a Kereskedelmi Törvény (513/1991 Sb.) 17§ szerint "Minden kereskedelmi, termelői, illetve műszaki jellegű társaság amely valós vagy legalábbis potenciálisan anyagi vagy nem anyagi értékkel bír, és kereskedelmi körben általában nem elérhető, saját kérésre adatai titokban tarthatók." Ez a meghatározás a PRTR rendszer számára túl tág.

A cseh REZZO (légkörszennyező kibocsátási források jegyzéke) indoklás nélkül elfogadja, ha a szennyezők az üzleti titoktartásra hivatkozva nem hajlandók adataik közzétételébe beleegyezni. Egyes országokban (például Kanadában) az üzleti titoktartás tág szabályozását az információhoz való jog törvényével ellensúlyozzák, ami feloldja az adatvédelmi rendelkezést, így bizonyos adatokat nem lehet eltitkolni. Bizonyos országokban az üzleti titoktartás meghatározása még pontosabb.

2.1.7. Aktív adatterjesztés

Mindenkinek joga van az információhoz jutásra, tehát az adatokat biztosítani kell az aktív közzététel számára. Az „aktív” **szót itt különösen fontos hangsúlyozni**. Természetesen nem az értendő alatta, hogy az adatok másolata egy irodai fiókban fekszik, sokkal inkább az, hogy a közzétételnek el kell vezetnie az alkalmazáshoz. Az aktív adatterjesztés fontossága **annak a ténynek a megértésén alapszik**, hogy a nyilvánosság számára kiadott áttekintések ára csak törtrészt képezi a klasszikus környezetvédelmi politika emissziócsökkentésre fordított költségeinek. A PRTR rendszerben az adatterjesztés alapformái a következők: nyomtatott tájékoztatók, CD-k, Internet hálózat és a legkülönbözőbb elemző szoftverek, mint pl. a Risk Assistant program a környezetszennyező vegyi anyagok által okozott veszély felméréséről.

2.2 A PRTR bevezetésének módjai

A gyakorlatban a PRTR rendszer háromféle úton kialakult formájával találkozhatunk.

Az új rendszer kialakításának **egyik útja a "zöldmezős beruházás"**. Egy újonnan felépített rendszer gyakran **tesz eleget** a jó PRTR rendszer minden alapkövetelményének.

A rendszer kiépítésének **másik útja** a már létező **részrendszerek** átszervezése. **Főleg az átmeneti időszakban, amikor a rendszer fokozatos átalakítása történik** (gyakorlatban a folyamat eltarthat akár tíz évig is), sokszor már nem felel meg minden feltételnek, az egyéb feladatok egyidejűleg történő ellátása pedig csökkenti a cselekvőkészséget (például a "tisztá" PRTR rendszertől eltérően a szigorított hitelesítések szükségszerűen meghosszabbítják az adatok feldolgozását.) A már létező jegyzékek átszervezését különösen megnehezíti az a tény, hogy sokszor folyamodnak környezetvédelmi bírságok kivetéséhez és egyéb elfojtó intézkedésekhez, amely elsődlegesen ellenkezik a PRTR, mint a környezetvédelmi politika információs eszközének filozófiájával.

Példa: Ugyan a PRTR rendszerhez sorolják például a holland EIS-t (Emission Inventory System, Kibocsátásokat Leltározó Rendszer), ez azonban a megalapítása óta történt fokozatos átszervezések miatt valójában már nagyon távol áll a PRTR-től.

A **harmadik típus**hoz azok a regiszterek **tartoznak**, amelyek más célokkal létesültek, de teljesítik, **vagy leglább részlegesen teljesíthetik** a PRTR funkcióját. A Cseh Köztársaságban például létezik az ún. REZZO (a légkörszennyező források jegyzéke), ami nagymértékben emlékeztet a PRTR-re, de **alapvető funkciók hiányában inkább csak a bejelentett adatok nyilvánosság számára történő biztosítását segíti elő**.

3. Az egyes PRTR rendszerek áttekintése

3.1. Az áttekintés szerkezete

Az áttekintés az országok abc-sorrendjében *történik*. Benne foglaltatnak azok az országok is, amelyeknek még nincs PRTR rendszerük, de készülnek bevezetésére. Az áttekintés alapszerkezetének főbb pontjai:

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

A PRTR-t országos szinten törvénnyel vagy rendelettel lehet bevezetni (esetleg több csatolt kiegészítéssel, vagy a régi rendszerek módosításával), illetve fokozatos kialakítással, gyakran a már meglévő jegyzékek átszervezésével. Például Csehországban jelenleg előkészíthetik A szennyező anyagok kibocsátási és átviteli jegyzékéről (PRTR) szóló törvényt, vagy rendezhetnék a fennálló jegyzék alkotóelemeit és nyilvántartásba vehetnék a REZZO-t (a légkörszennyező kibocsátó források jegyzéke), a Vízbe engedett szennyező anyagok jegyzékét, a Hulladékhasznosítás programját, illetve az egyes szennyezéseket.

B. A rendszer szerkezete

• *Intézményes biztosítás*

Az esetek többségében az előírt rendszerek államiak, mivel többnyire az illetékes környezetvédelmi minisztérium vállalja az üzemeltetést. Bizonyos esetekben az állami intézmények az egyes feladatok (például adatgyűjtés) elvégzésével vagy magáncégeket bíznak meg, vagy a területi önkormányzatokkal kötnek meg egyeztetést. Előnyös kiaknázni a magánvállalatok esetében azt a lehetőséget, ami a partnerek minőségére vonatkozó rugalmas kiválasztást biztosít.

A másik esetben részben vagy teljességgel a civil szervezetek által történik a rendszer bevezetése. Különösen a vegyipar vezetése értette meg (például Japánban), hogy a PRTR kialakítása a kormányt "megelőzve" megkönnyíti számukra a rendszer saját szükségleteik szerinti kialakítását, egyúttal lehetőséget ad a környezetgazdálkodás "minden pontjának" megismerésére.

• *Az adatgyűjtés időszakossága*

Elsődleges követelmény az adatok *rendszeres* bejelentése, csakúgy, mint az adatok *azonos szabályok szerinti* terjesztése. Többnyire a naptári évvel egybeesően választják meg a bejelentési időszakot. Kimutatható a szezonális időszakok figyelembe vétele iránti igény (például bizonyos területeken egyes kibocsátási szituációk jobb minősítése miatt). Kanadában a kibocsátások mennyiségi ingadozását negyedévenként figyelik.

• *Bejelentők*

A nyomon követett források általában mozgók, illetve helyhez kötöttek, szétszórtak és pontszerűek csoportjaira oszthatók. Rendszerint a bejelentők közé sorolhatjuk azokat az üzemeket, amelyek alkalmazottaik létszáma, a szennyező anyagok mennyisége (kitermelt, tárolt és kieresztett) és a bizonyos ágazatokhoz tartozás szerint meghatározott törvényi szabályozás alá esnek. A többi forrást (kisüzemeket, *mezőgazdasági vállalatokat*, mozgó forrásokat, szolgáltatókat, háztartásokat és hasonlókat) a kibocsátások vagy *becsült* statisztikai adatok alapján kísérik figyelemmel. *Bejelentési kötelezettség származik például a feldolgozott vagy kibocsátott anyagok meghatározott küszöbértékének átlépéséből (például 10 tonna benzín, 100 kg hatvegyértékű króm és hasonló).*

• *A figyelt anyagok*

A bejelentett anyagok közé sorolandók a vegyi anyagok. Veszélyes tulajdonságuk, kitermelt mennyiségük és a megszabott küszöbök elérése indokolja közzétételüket. A szabvány szerint a mérgezések, a bioakkumuláció (ami függ a kiválasztott elemzési mutatók értékétől, például biokoncentrációs faktor) és a perszisztencia (ha a bomlási felezőidő bizonyos közegekben hosszabb 50 napnál) szempontjait veszik alapul. Némely PRTR rendszerbe további veszélyes tulajdonságok (például éghajlatmódosító hatás, radioaktivitás) alapján egyéb anyagokat is besoroltak. A PRTR-t bevezetett országokban a figyelt anyagok mennyisége *néhány 10 és 600 között* mozog. *Általában a jegyzékek nagyságát nem az egyes üzemek által bejelentett anyagok számához, hanem az ország bejelentőinek a számához viszonyítják.* A bejelentési kötelezettséggel bíró anyagok száma egynéhány és néhány tíz között mozog az üzemek többségében.

• *A figyelt közegek*

A szennyező anyagok kibocsátása kapcsán a klasszikusan említett közegek: a levegő, a víz és a talaj. Ez a három közeg teljes mértékben lefedi a „kibocsátások végállomása” kifejezést.

Mivel pusztán a levegőbe, a vízbe és a talajba történő kibocsátás figyelése nem biztosítja az egyenlet két oldalának (bejut az üzembe = kijut az üzemből) egyensúlyát, a PRTR-hez meg kell határozni további „célközegeket” (környezeti összehasonlítások). Az ismert közegekhez hozzáadódnak elsősorban a következők:

a) föld alá fecskendezések - cseppfolyós anyagok bejuttatása a földbe fűréssal. Az USA-ban elterjedt **a szennyező anyagok ilyen típusú átviteli módja**.

b) hulladékok lerakása az üzemeken kívül - végül a szennyezés ugyanúgy a vízbe vagy a talajba jut, csak más alakban. Mivel a PRTR a szennyezés és az anyagátvitel megelőzésére irányul, fontos a végső kibocsátók (például hulladéklerakással foglalkozó cégek) és az előállítók (például vegyi üzemek) megfigyelése is.

c) szintén a specifikus közegekhez tartozik a szennyező anyagok energiatermelésre való felhasználása (például elégetés) az üzemekben vagy azokon kívül, illetve az újrafelhasználás (az anyagok szabályos újbóli felhasználása). Az anyagok energetikai célokra való felhasználásának figyelemmel kísérése mindenekelőtt a kockázati tervezés (tűzvédelem, robbanás és hasonló) miatt jelentős.

d) a termékek **-(a szennyezést más termékekben rejtik el) egy másik nagyon vitatott közeg, hiszen az országok többségében folyamatosan és alaposan figyelemmel kísérik a termékek élettani hatását (Újból az egyenlet érvényességéről van szó beáramlás=kiáramlás).**

• **Az adatok nyilvánosságra hozatala**

Az adatok közzététele történhet passzív (a lakosság hozzájuthat az adatokhoz személyes igénylés vagy írásbeli tudakozódás útján), vagy aktív formában - leginkább nyomtatott publikációkkal vagy elektronikus terjesztéssel. A PRTR adatainak aktív terjesztése nem felesleges, hiszen elősegíti a lakosság és a civil szervezetek akcióit. A közösségek például a helyi kibocsátások egészségre gyakorolt hatásának megbecslésére **vállalkozhatnak**, ami a szennyezőkkel való tárgyalásokhoz **vezethet** a kibocsátások csökkentése érdekében.

Különbséget teszünk a nyomtatott és az elektronikus terjesztési forma között. A forma megválasztása fontos, hiszen a kisebb községekben lakók előnyben részesítik a nyomtatásban megjelent információkat, míg a diákok, a szakemberek és a kormányhivatalok az elektronikus elérhetőséget szeretik jobban.

Mindig ügyelni kell a logikus és érthető formátumokra. Az érdeklődőknek meg kell kapniuk az információkat a kibocsátott szennyező anyagokról, az üzemekről és az eljárásokról. Az áttekintéseket a kockázatok becsléséről szóló kiegészítő információkkal látják el.

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival

Az adott ország PRTR rendszeréről felvilágosítást nyújtó intézmény érdeklődési címe (kivételesen említve más kapcsolatok). Némely országok vagy jelentős szervezetek esetében ezt feltettük az Internet oldalakra is (lásd összefoglalva a 4.4. fejezetben).

3.2. Az egyes PRTR rendszerek áttekintése

3.2.1 Amerikai Egyesült Államok

A rendszer elnevezése: Toxic Release Inventory, TRI

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

Az USA-ban a TRI létrejöttében a következő tényezők játszották a legnagyobb szerepet. A második világháború végétől a nyolcvanas évek feléig csaknem hússzorosára növekedtek a mennyiségek a kereskedelmi vegyszerek piacán, aminek több negatív hatással is járt az emberekre vagy környezetükre nézve.

Másodsorban egy szomorú esemény, 1984-ben az indiai Bopálban az amerikai Union Carbide cég üzemében bekövetkezett robbanás és a metil-cianid kibocsátás, hasonló kisebb balesetek sorozataival együtt arra figyelmeztetett, hogy az ipari üzemek körzeteiben élő lakosság nincs felkészülve az ilyen szerencsétlenségekre.

A harmadik tényező, ami hozzájárult a TRI rendszer kialakításához, az a környezeti információkhoz való szabad hozzáférés érdekében folytatott viszonylag jelentős polgári megmozdulás volt. **A TRI-re vonatkozó szövetségi törvény** mellett néhány államban (például New Jersey, California) léteznek egyéb **megszigorító szabályozások is**.

Az állam elől nem lehet eltitkolni az igényelt információkat. Az üzemek kérésére bizonyos adatok kezelhetők titkosként, vagyis nyilvánosan nem hozzáférhetőek. A kérelmek jogosultsága azonban felülvizsgálható. Az információk törvénytelen eltitkolásáért magas pénzbírságot szabnak ki.

Az első bejelentési évek eredményei alapján a kilencvenes évek elején előkészítették az amerikai EPA ún. 33/50-es Programját, amelynek célja, hogy fokozatosan csökkentse a legnagyobb gondot okozó anyagok kibocsátá-

sát, az 1988. évi mennyiségekhez képest 1992-re 33%-kal, 1995 végére pedig 50%-kal. A program eredményessége érdekében a folyamatos megfigyeléshez szükséges adatokat a TRI szolgáltatja.

A program önkéntes alapon működött, 1200 üzem csatlakozott hozzá, és a következő 17 anyagra vonatkozott: benzín, kadmium és vegyületei, szén-klorid, kloroform, króm és vegyületei, cián, diklór-metán, ólom és vegyületei, higany és vegyületei, metil-etil-keton, nikkel és vegyületei, tetra-klór-etilén, toulén, 1,1,1-triklór-etán, triklór-etilén, xilén.

Az első célt - a 33%-os kibocsátás-csökkentést - már 1991-ben sikerült teljesíteni. 1997 elejére a program folyamatának egész időszakára vonatkozó teljes adatanyag rendelkezésre állt.

1978-ban New Jersey Államban 7000 üzem esetében 155 vegyi anyag kibocsátásáról és átviteléről történt egyszeri információgyűjtés. A nyolcvanas évek derekán az Inform Inc. társaság a vegyi anyagok adatainak hozzáférhetőségéről végzett vizsgálatot, ami az egyes üzemeken belül jelentős széttagoaltságot és a kompatibilitás hiányát mutatta. 1986-ban fogadták el a Kockázattervezet és a közösségek joga az információhoz törvényt (EPCRA, Emergency Planning and Community Right-to-Know Act), amelynek a TRI rendszer is része lett. Az 1990. évi Törvény a szennyezések megelőzéséről (PPA, Pollution Prevention Act) kiszélesítette az igényelt információk körét.

B. A rendszer szerkezete

A bejelentéseket a szövetségi Környezetvédelmi Irodához (EPA, Environmental Protection Agency) és annak az államnak a kormányához továbbítják, amelynek területén az adott üzem megtalálható.

Az adatokat a naptári évenként egyszer gyűjtik be. A bejelentéseket a következő év június 30-ig adják le. A terjesztéshez szükséges adatfeldolgozás 9 hónapig tart. A kiválasztott ipari ágazatokhoz tartozó üzemeknek van bejelentési kötelezettségük. A több, mint 10 foglalkoztatottal működő, illetve a megnevezett anyagokkal valamilyen eljárást lefolytató intézmények találhatók az EPCRA jegyzékében. *A gyártási* folyamatokban használt vagy kitermelt anyagok bejelentési küszöbe 11325 kg (25000 font). A többi esetben 4530 kg (10000 font). A TRI a bejelentők körének növelésére törekszik.

1993-ban 316 anyagot figyeltek meg. Ehhez 1994-re további 20 anyag hozzáadódott. 1995-től pedig a *már meglévőket további* 286 anyaggal egészítették ki. Ezek közül némely anyagot más program keretében is figyelemmel kísérik.

A bejelentéskötelesek a levegőbe, a vízbe és a talajba történő kibocsátások, a föld alá fecskendezések, az energiatermelés, az újrafelhasználás, az üzemekben és az azokon kívüli feldolgozások és lerakódóhelyek. Bejelentik a kibocsátások csökkentése érdekében az év folyamán megtett intézkedéseket is.

Az adatok hozzáférhetőek számítógépes hálózaton, CD-n és nyomtatott formában (éves és több évet átfogó, egymással összemérhető áttekintések).

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival

Suzan Hazen

US EPA

Office of Pollution and Toxics

401 M st. SW, Mailcode 7408

Washington DC, 20460

Tel.: +1-202-2601024, fax:+1-202-2600575

<http://www.epa.gov/>

Warren R. Muir

Hamshire Research Institute

9426 Forest Haven Drive, Alexandria, VA 22309-3151

Tel.: +703-7807474, fax: +703-6847704

Drótposta: wmuir@hamshire.org

Paul Orum

Working Group on Community Right-to-Know

218 D Street, SE, Washington DC, 20003

Tel.: +202-5449586

Drótposta: orum@rtk.net

3.2.2. Ausztrália

A rendszer elnevezése: National Pollutant Inventory, NPI

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

Az NPI bevezetésének a főbb indokai voltak: információk biztosítása a környezeti tervezés és gazdálkodás számára, a lakosság környezeti információkhoz való jogának biztosítása, a szennyezés csökkentése és az ország tiszta termékek használata felé irányítása. Egyúttal a Nemzeti Adatbázis a hulladékokra és az üvegházhatásra vonatkozó részei hozzáférhetőek lesznek a nyilvánosság számára is. **Az NPI fő szabályozási komponensei:** az ausztrál jog az információhoz, az üzleti titoktartás védelme, **szankciók kidolgozása**.

Az NPI bevezetését 1992-ben helyezték kilátásba, majd 1996 lett az az év, amikor a bejelentést megvalósították. **A rendszer kialakítása széleskörű tárgyalásokat indokolt a kormány és az ipar valamint a közvélemény és a vezető magáncégek között**, a Környezetvédelmi Iroda rendelkezésére New South Wales, Queensland, Victoria és Western Australia államokban. Az NPI-ről szóló tárgyalásokba bevonták a helyi lakosságot, az ökológiai szervezeteket, tudományos munkatársakat, az önkormányzat és az államigazgatás érintettjeit, a mezőgazdasági és feldolgozó ipart, kereskedőket, ipari és szakmai érdekelteket.

B. A rendszer szerkezete

A rendszer vezetéséért a Környezetvédelmi Iroda (Environmental Protection Agency) felel. A rendszer pontszerű és szétszórt kibocsátási forrásokat foglal magában. A bejelentések időszakossága a különböző források szerint eltérő. A pontszerű forrásoknál az adatbejelentés éves intervallumú. A diffúz forrásoknál (például gépkocsiknál) a kibocsátási adatok tkp. ténymegállapító becslések. A pénzügyi vonzatok miatt mérlegelnek a három, illetve a négy éves periódus között. A nyilvánosság körében megmutatkozik az igény **bizonyos fajta** (másodlagos) kibocsátás negyedéves figyelése iránt, **hogyan** lehetőség **legyen** a szennyezések szezonális időszakainak feltérképezésére.

A bejelentők körének meghatározására a felsorolt anyagok kibocsátási mennyiségének egy megszabott küszöbét adták meg, aminek **az átlépése** esetén az üzem bejelentésre **kötelezett**. Nem tartoznak a bejelentők közé **a farmerek és a kis vállalatok**. Azon szennyezők esetében, ahol a küszöb alatti kibocsátások fordulnak elő, **a hivatalok becsléssel számolják ki a kibocsátás mennyiségét mégpedig a területi egységek aggregált erőforrásai alapján**.

Nyomon követik a vízbe, a levegőbe és a talajba történő kibocsátásokat. Megszabják a lerakott vagy feldolgozott hulladék figyelését.

Az NPI az Interneten keresztül és CD-ken terjeszti az adatokat. Az éves áttekintő táblázatok az egyetemek, a helyi könyvtárak, az önkormányzati szervek közvetítésével és az ökológiai információs központok segítségével érnek célba. **Bizonyos** kiválasztott adatokat nyomtatott formában **publikálnak**.

Az NPI általában a következő követelményeket támasztja az információterjesztésben: könnyen elérhető közérthető formában, angolul és a helyi lakosság nyelvén, telefonon (fontolgtatják az ilyen telefonvonalak díjmentesítését), nyomtatott formában minden régióban, az egészségre gyakorolt hatásokról és a biztonságosságról szóló kiegészítő információkkal, a közösségek számára készült oktató programokkal kísérve.

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival

Ms Annie Gabriel
Manager, National Pollutant Inventory Task Force
Environment Protection Agency
40 Blackall Street
BARTON ACT 2600
Australia
Tel.: +61-6-2741661, fax: +61-6-2741230
drótposta: agabriel@mgdestmxOI-ein.gov.au

3.2.3. Csehország

A rendszer elnevezése: Szennyező anyagok kibocsátásának és átvitelének jegyzéke

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

A PRTR rendszer előkészítését két szakaszra bontva lehet bemutatni. 1994 óta, amikor elkezdődtek az intenzív munkálatok a rendszer alapjainak lerakására, már sok minden megváltozott. A Cseh Köztársaság az OECD tagországává vált, s ezzel a tagországok kormányainak ajánlását tekintetbe véve előkészítette a PRTR rendszer bevezetését (a teljes változatot 1996. február 20-án hagyták jóvá és 29-én küldték szét) és átszervezte az állami rendelkezéseket **végrehajtó** személyek csoportját.

1994 -- 1995 A mérgező anyagok kibocsátásának nyilvántartása a Cseh Köztársaságban

A megoldást a cseh Környezetvédelmi Minisztérium (PPZP 85/94) vállalta egy kis csapattal a "Szövetség a Fenn tartható Élet Kialakításáért" szolgálatában álló Zdena Jurčíková, Ondrej Velek mérnökök és Dr. Petr Kuzvart. Konzultánsként vettek részt a munkában a Környezetvédelmi Minisztérium és három nagy vegyi üzem (Spolana, Synthesia, Spolchemie) meghívott munkatársai.

Az egyes megoldandó feladatok a következők voltak:

- Javaslat a PRTR rendszer előkészítésére a Cseh Köztársaság számára (1994).
- A rendszert kiértékelő bizottság indítványának kidolgozása (1995), programok kiválasztása vagy készítése a veszély felmérésére a bejelentések keretében gyűjtött adatok segítségével, ezeknek az elemeknek a beillesztése a készülő Földrajzi Információs Rendszerbe (GIS) amelyben az adatokat területileg bírálhatnák el a többi környezet-szennyezési adattal összefüggően (például természetes háttér).
- Indítványozni a rendszer ún. alkalmazási felépítését (1996), tkp. elméleti javaslat a rendszer törvényes bevezeté-sére és az állami környezetvédelmi politikában a PRTR elsőbbségének elismertetése.

A csapat munkájának eredménye:

- a Környezetvédelmi Minisztérium tervezetének jelentése
- a **kísérleti (pilot)** tanulmány előkészítése Spolana Neratovicében
- 1994-ben szeminárium
- „Jog az információhoz a vegyi anyagokról” - könyv
- az anyagok javasolt jegyzéke (kb. 700 anyag a Sunset Project nemzetközi jegyzékéből, valamint az amerikai és kanadai jegyzékek alapján szervezett összeállítás)
- a bejelentők körének meghatározása:
 - üzemek több mint 10 foglalkoztatottal
 - üzemek, amelyek **meghatározott** mennyiségben használnak, illetve termelnek anyagokat
 - a következő ágazatokhoz tartozó egységek: vegyi és gyógyszerészeti ipar, textil- és ruhaipar, bőr- és fafeldol-gozó ipar, papír- és nyomdaipar, kocszoló és olajfinomító ipar, gumi- és műanyagipar és a nukleáris fűtőanya-got és radioaktív anyagokat előállító ágazat
- az UNIDO-val együttműködve kivitelezhető programok kiválasztása

1996 --1997 Vegyi anyagok menedzsmentje

Ebben az időszakban vált megvalósíthatóvá a prágai Vegyipari Főiskola tervezete. A tervet megvalósí-tása keretében újból csoportosították a kiindulópontokat, létrehozták a cseh jegyzékhez szükséges anyagok típus-jegyzékét, megtették a bejelentések formai modelljének javaslatát (tulajdonképpen odaigérték a jelentős mértékben már kész munka kivitelezését).

A VSCHT (**Vegyipari Főiskola**) említésre méltó tevékenységei közé tartozik még a PRTR bejelentések **kísérleti (pilot)** tanulmányának megalkotása. A tanulmányt kiviteleztek néhány kiválasztott, száznál több foglalkoztatottal működő nyugat-csehországi vállalatnál. **A vizsgálatba bevonták a civil szervezetek képviselőit is. A tanulmány** eredményei megmutatták, hogy a vállalatok nincsenek kellőképpen felkészülve a bejelentésekre. **Gyakran nincs megfelelő rálátásuk olyan anyagi folyamatokra, ami elengedhetetlen lenne a bejelentések elkészítéséhez.** A ta-nulmány rámutatott a problémáknak arra a típusára, amikor a vegyi anyagok keverékeit használók gyakran nem is ismerik azok összetételét, ami lehetetlenné teszi a konkrét kibocsátások és átvitelek bejelentését.

1997 nyarán a Cseh Köztársaságban formálisan felállították a PRTR bevezetésén dolgozó albizottságot, amelynek ügyvivő munkáját a cseh Környezetvédelmi Minisztérium vállalta, azonban de facto elutasítóan állt a PRTR bevezetésének problematikájához. Ennek bizonyítéka, hogy a bizottság a fennállásának első hét hónapja folyamán nem tett egyetlen konkrét lépést sem a PRTR előkészítése terén.

C. Kapcsolat a rendszer előkészítésében résztvevő személyekkel

Ing. Karel Bláha,
Csc. Ministerstvo životního prostředí CR
Vrsovic ká 65
101 0Praha 10 – Vrsovice
Czech Republic
Drótposta: blaha@env.cz
<http://www.env.cz/>

Ing. Ondrej Velek,
Nadace Partnerství
Krátká 26
100 00 Praha 10
Tel./fax: +420-2-7816727
Ondrej.Velek@ecn.cz

Ing. Zdenek Belohlav,
Vysoká škola chemicko-technologická
Technická 5
166 28 Praha 6

Miroslav Suta,
Plzenská ekologická nadace
Úslavská 29
301 44 Plzen

Tel.: +42-2-24353769, fax: +420-2-3119657

Drótposta: zdenek.belohlav@vscht.cz

msuta@hotmail.com

Bc. Filip Maly,
Deti Zeme - sekce "Za cistou zemi, vzduch a vodu"
Úslavská 29
301 44 Plzen
drótposta: xmalfo1@vse.cz
<http://www.ecn.cz/private/detizeme/toxiccz.stm>

3.2.4. Dánia

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

A rendszer előkészítésével 1991-től foglalkoznak. A kibocsátási adatok gyűjtésével foglalkozó esettanulmányokat és az adatrendszer követelményeire *vonatkozó* javaslatokat dolgoztak ki. ***A kísérleti tanulmány 1995-ben készült el. Ez a tanulmány az ország iparosított területeire irányult, ahol a kiválasztott módszer megvalósításának nehézségeiről szereztek hasznos tapasztalatokat.***

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival

Paul K. G. Emmersen
Danish Environmental Protection Agency
Division of Industry
Strandgade 29
1401 Copenhagen K
Denmark
Tel.: +45-32-660100, fax: +45-32-660479

3.2.5. Dél-afrikai Köztársaság

A rendszer elnevezése: Integrated Pollution Control, IPC

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

Az ország kibocsátásokat figyelő rendszere nagyon széttagolt. A vízbe történő kibocsátásokért a Víz- és Erdőgazdálkodási Osztály (Department of Water Affairs and Forestry), a levegőért a Környezetvédelmi és Turisztikai Osztály (Department of Environmental Affairs and Tourism), a talajért a Mezőgazdálkodási Osztály (Department of Agriculture) a felelős.

1990-ben közzétettek egy jelentést a hatáskörök felosztásáról, ami a hangsúlyt egy hatékonyabban működő IPC rendszer kialakítására helyezte. Az IPC céljai: a természeti kincsek hatékony használata, a szennyezések okozóinak befolyásolása, az államigazgatás ésszerűsítése, a környezetgazdálkodás alapvető prioritásainak meghatározása, nyilvános információs szolgálat létrehozása. A kormány az önkéntes belépést javasolta, és csupán a terjesztő szerepét akarja vállalni az adatgyűjtés, feldolgozás, kezelés irányításának és fejlesztésének biztosítása mellett. Külön figyelmet szentelnek a szennyezések szétszórt forrásainak, amik a legtöbb problémát okozzák a Dél-afrikai Köztársaságban.

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival

M. G. Tinus Joubert
Deputy director, Environmental Pollution
Dept. of Environmental Affairs and Tourism
Private Bag, Pretoria 0001
South Africa
Tel.: +27-12-3103671, fax: +27-12-3226287

3.2.6. Egyiptom

A A rendszer keletkezése és fejlődése

A rendszer kialakítási munkálatait az Egyiptomi Környezeti Ügyek Irodája (Egyptian Environmental Affairs Agency) vezeti. A napjainkban kiviteleződő **kísérleti (pilot)** tanulmány 1994-ben az UNITAR kezdeményezésére jött létre. A nemzeti koordináló csapat a civil szervezetek (NGOs), állami és magánvállalkozások, a hivatalok és az UNITAR érdeklteiből szerveződött. Tervbe vették egy országos szeminárium megszervezését. Az UNITAR biztosítja Egyiptom számára a tanulmány logisztikáját (előkészíti az egyes tárgyalások programját, vezeti

az eljárás menetét és hasonlók) és a tanulmány menetének keretét. A kialakítandó PRTR a jelenlegi Egyiptomi Környezetvédelmi Törvény (Egyptian Environmental Law) alapján épül fel.

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival

Shafei Mohammed Adel
Egyptian Environmental Affairs Agency
17, Tiba St., El Mehandeseen
Dokki, Gezah
Egypt
Tel.: +20-2-3601191, fax: +20-2-3610764

3.2.7. Finnország

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

A finn ipari attasé Brüsszelben *készítette el* a Belgium, Franciaország, Németország, Nagy-Britannia, Hollandia és Spanyolország ipari kibocsátási bejelentéseiről és azok nyilvánosságra hozataláról szóló elemzést, ami 1995-ben a Technology Development Center által került kiadásra Finnországban.

Finnország kidolgozta a Kymi tartományban lévő kis- és közepűzemek 1994. évi veszélyes vegyi anyag használatáról és kibocsátásáról szóló áttekintést. Eddig még nem döntöttek a PRTR országos kialakításáról és még nem hagyták jóvá a rendszer bevezetésének ütemtervét.

B. A rendszer szerkezete

Amennyiben az adatgyűjtést és ellenőrzésüket a területi hivatalok végzik el, akkor a központi adatfeldolgozásra leginkább megfelelő hely a környezetvédelmi minisztérium. Feltéve persze, ha a bejelentések periódusa-ként egy évet választanak.

A bejelentési kötelezettséget a vállalat nagysága, ágazata valamint az általa kibocsátott szennyező anyagok mennyisége alapján határozzák meg. Ahogy Kymi tartomány kísérleti (pilot) tanulmányában megállapítást nyert, a kisebb cégek nem képesek hatékonyan biztosítani a bejelentéseket. A kísérleti (pilot) tanulmány foglalkozik azokkal az anyagokkal, amik egyúttal a bejelentett anyagok jegyzékét is alkothatnák az első időszakban. Ezek a következők: réz, kadmium, hexaklór-hexán, kloroform, DDT, pentaklór-fenol, hexaklór-benzol, HCB, kloroform, 1,2-diklór-etán, triklór-etán, tetraklór-etán, TCB, króm, higany, nikkel, ólom, cink, arzén, diklór-metán és cian. Valószínűleg nem fogják besorolni a rendszerbe a poliklórozott bifenileket és más szerves vegyületeket.

Előreláthatólag figyelemmel fogják kísérni a szennyező anyagok vízbe, levegőbe és talajba történő továbbítását, a hulladékok energiatermelésre történő felhasználását, újrahasznosításukat és a termékszennyezést (az a módszer amikor a szennyezőanyagokat más termékekben rejtik el).

Az összegyűjtött adatok hozzáférhetőek lesznek nyomdai és elektronikus formában. Az információk az azonosított gyárak és a környezetbe *kibocsátott* anyagok adataiból állnak majd.

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival

Finnish Environment Agency
Mr. Esa Nikunen, tel.: +358-0-40300536
Mr. Arto Kultamaa, tel.: +358-0-40300527
Mr. Kimmo Silvo, tel.: +358-0-40300490
Fax: +358-0-40300490

3.2.8. Franciaország

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

Az országos és a területi hivatalok közzétesznek bizonyos kibocsátási adatokat. Ezeket elsősorban az engedélyezett kibocsátások megadott adataiból és a feldolgozás után a nyilvánosan is hozzáférhetőkből állítják össze. Bizonyos adatokat osztályoznak vagy az anyag (pl. Hg), vagy az üzem szerint. A jelentés a három fő közegről különválasztva nyújt információkat. Az 1987-ben kezdődött központi megfigyelés 1500 üzemet említ meg.

B. A rendszer szerkezete

A környezetvédelmi minisztérium 1500 főbb üzemet figyel meg. A többi kibocsátó adatainak gyűjtését az ún. Ipari, Kutatási és Környezetvédelmi Területi Igazgatóság biztosítja.

Minden, évi 10 tonna feletti nem specifikus anyagot kibocsátó üzem működtetője köteles évente egyszer jelentést adni. A többi üzemeltető a kibocsátási engedély szerinti kikötéstől függően kb. négyévente ad jelentést.

A bejelentőket osztályokba sorolják. Az első osztályba tartoznak azok az üzemek, amelyek közvetlenül a környezetvédelmi minisztérium felé tartoznak a kibocsátási adataik bejelentésével. A bejelentett anyagok legújabb országos jegyzéke az 1993. évre 23 vízbe és 13 levegőbe bocsátott anyagot tartalmaz. Figyelik a vízbe, a levegőbe és **a csatornarendszerbe történő kibocsátásokat**.

Az alapadatok nem nyilvánosak. A hozzáférhető adatokat általában feldolgozott, magyarázattal ellátott formában a Secretaire Permanente Pour la Prevention des Pollutions Industrielles területi csoportjai intenzíven terjesztik. A környezetvédelmi minisztérium országos szintű éves jelentéseket ad ki az év/tonna alapján besorolt legnagyobb szennyezőkről –ez a Cartographie de la Pollution Industrielle.

3.2.9. Hollandia

A rendszer elnevezése: Emission Inventory System, EIS

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

Hollandiában 1974-től létezik az egységesített kibocsátási adatbázis. Az EIS célja a kormányzati ökolitika eredményességének biztosítása és információk, tapasztalatok gyűjtése hazaiak és külföldiek számára egyaránt.

Az egyes üzemek adatai titkosak. A kibocsátások többségükben az állami jóváhagyásoktól függenek. A kibocsátások csökkentésében fontos szerepet játszanak a kormány és az ipari vállalatok között önkéntesen megkötött megállapodások. Az első megfigyelési periódus 1974 és 1982 között zajlott le.

B. A rendszer szerkezete

A rendszer országos szintű működését a Department for Emission Inventory and Information Management (Kibocsátási Leltárt és Információkat Vezető Osztály) a Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment (Lakásépítési, Területrendezési és Környezetvédelmi Minisztérium) és a Ministry of Transport, Public Works and Water Management (Közlekedésügyi, Közmunkaügyi és Vízgazdálkodási Minisztérium) dolgozóival együtt biztosítja.

Az **adategységek (standardek)**, a mérési módszerek és a meghatározások biztosítása érdekében alakult meg a Steering Committee on Emission (Kibocsátásokat Felügyelő Bizottság), majd a Coordination Committee for the Monitoring of Target Groups (Koordinációs Bizottság a Célcsoportok Megfigyelésére). Szintén az adatgyűjtés összehangoltságának biztosítása céljából született a Handbook of Emission Factors in The Netherlands (A „Kibocsátási faktorok Hollandiában” című kézikönyv).

1990-től évente végrehajtják a területenkénti megfigyeléseket. 1992-től pedig évente igényelik az adatokat az egyes társaságoktól.

A bejelentők közé kb. 700 társaság (2600 üzem) tartozik, amelyeket a legnagyobb kibocsátókként tartanak számon. Bejelentési kötelezettséggel bír minden tíznél több foglalkoztatottal és jelentős kibocsátással működő társaság (IEI, Individual Emission Inventory, Egyedi Kibocsátások Leltára). **A kisebb társaságok adatait csakúgy, mint a szétszórt forrásokét becsléssel számolják ki** (CEI, Collective Emission Inventory, Együttes Kibocsátások Leltára). A becsléseket a kormányzati intézmények végzik.

A szennyezések forrásait a következő csoportokra osztják: finomítók, energiatermelés, lerakódóhelyek, ipar, közlekedés, mezőgazdaság, fogyasztási ipar és mások **(beleértve a természet által okozott kibocsátásokat is)**.

1992-től 900 levegőbe bocsátott anyagot figyelnek. A cél, hogy 1996-1997-re ezeknek a számát 170-re csökkentsék és egyben ezen anyagok kibocsátási mennyiségét is mérsékeljék. **1996 óta a figyelemmel kísért anyagokat a következő csoportokba sorolják:** az éghajlatot módosító ill. CO₂, CH₄, N₂O, CFC), ózonkárosító anyagok (CFC), savasodást okozók (SO₂, NO_x, NH₃), eutrofizációt -- tápanyagok túlzott felhalmozódását -- eredményező (elsősorban a nitrogén- és foszforvegyületek) és egyebek (rovarirtó szerek és más mérgező anyagok).

Az IEI keretei között kísérik figyelemmel a levegőbe, a vízbe és a talajba történő kibocsátásokat, 1996-1997-től a csatornába jutókat is.

1990-től létezik az évi összes kibocsátások egyes anyagok szerinti osztályozása, amely korlátozottan hozzáférhető. Az összes adatba csak néhány felhasználónak (például államigazgatási szerveknek) van joga betekinteni. Az új szabályozás 1997-től kezdődően kb. 400 vállalatot kötelez kibocsátási adataik évi jelentésének nyilvánosságra hozatalára.

1992. évre vonatkozó 60 anyag kibocsátási adatai a fő ipari ágazatok szerinti csoportosításban nyomtatásban és elektronikus formában is nyilvánosan elérhetőek. Az adatokat a Földrajzi Információs Rendszerben (GIS) is feldolgozták a legkisebb, 1x1 km-es egységgel.

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival

P.J.F. van der Most

Ministry of Housing, Physical Planning and Environment

Department for Emission Inventory and Environmental Management
P.O. Box 30945
2500 GX Den Haag
Netherlands
Tel.: +31-70-3394606, fax: +31-70-3391298

3.2.10. Írország

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

Írország 1992-ben foglalta be a környezetvédelmi törvénybe a PRTR rendszer kialakítására irányuló intézkedéseket. Az állami környezetvédelmi iroda (EA, Environmental Agency) állíthatja össze és vezetheti a környezet minőségi javítását szolgáló adatbázist.

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival és a civil szervezettel

Ian McClain
Irish Environmental Agency
Tel.: +353-53-47120, fax: +353-53-47119

Jeremy Wates
Earthwatch in County Cork
Millbed, Coomhola, Bantry
Country Cork
Ireland
Tel./fax: +353-27-51333
Drótposta: jwates@foeire.iol.ie

3.2.11. Japán

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

Japán önkéntesen vállalkozott a PRTR rendszer kiépítésére. 1994 decemberében a Japán Vegyipari Szövetség kidolgozta a környezetbe történő vegyi kibocsátás csökkentésére irányuló program alapelveit, amely az egészségre és a környezetre veszélyes anyagok jegyzékéhez szükséges megbízható adatok *megszerzésére* összpontosított. Az irányelvek tartalmazzák a kibocsátások kiszámításának menetét és a bejelentések formátumát.

A cél az adatok összegyűjtése a szennyezések forrásainál (*az a hely*, ahol az anyagok kikerülnek), és a veszély mértékének felmérése.

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival

Yasushi Tadami
Chief, Environmental Health and Safety Division
Environmental Health Dep.
Planning and Coordination Bureau
Environmental Agency
1-2-2 Kasumigaseki, Chiyoda-ku
Tokyo 100
Japan
Tel.: +81-3-35812653, fax: +81-3-35803596

3.2.12. Kanada

A rendszer elnevezése: National Pollutant Release Inventory, NPRI

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

Az NPRI az 1992-es Környezetvédelmi törvényen (Environmental Protection Act) alapul.

A rendszer létrehozására 1991 őszén megalakult az ipar, a civil szervezetek, a közigazgatás és a szakszervezetek képviselőiből álló csoport (MAC, Multi-Stakeholders Advisory Committee). Már 1991 szeptemberében találkozót tartottak 10 csoportban. 1992 szeptemberéig 5 kétnapos MAC-találkozó és 17 munkacsoport-találkozó jött létre, valamint *folymatos* jelentést adtak ki a MAC tevékenységéről.

Az első bejelentési időszak 1993-ban volt, amikor 178 anyagot figyeltek meg. 1994 júniusában volt a bejelentések leadási határideje. Az adatok 1437 üzemből érkeztek, és ezek alapján adták ki 1995 áprilisában az összesítő jelentést.

B. A rendszer szerkezete

Az NPRI adatbázisát a szövetségi környezetvédelmi minisztérium (Environment Canada) vezeti. Az adatokat a tartományi kormányok gyűjtik össze évente egyszer. A bejelentők közé tartoznak a több mint 10 foglalkoztattal működő és a felsorolt anyagokat évi 10 tonna mennyiségben 1%-os koncentrációban használó vagy termelő üzemek. A bejelentőknek általános kötelezettségük van, kivéve a következő ágazatokat: olajkitermelés (amennyiben nem ugyanazon a helyen dolgozzák fel), nagykereskedelem, kiskereskedelem és mezőgazdaság. Nyilvántartják az üzemek nevét, koordinátáit, az alkalmazottak létszámát, a bejelentési kötelezettségre vonatkozó **ágazati** kódjukat (SIC, Standard Industrial Classification), **a kapcsolattartó személyek adatait** és az üzem kibocsátási engedélyét.

A 178 anyagot tartalmazó jegyzék (Domestic Substances List) 1993-ra készült el az amerikai jegyzék (TRI) és a Kanadai Vegyipari Társaság Nemzeti Kibocsátás Csökkentési Tervezete (Canadian Chemical Producers Association's National Emission Reduction Master Plan) alapján. Az így létrejött jegyzéket a Kanadában gyakran előforduló évi 1 tonna alatti mennyiségben kibocsátott anyagok alkotják. További 78 anyag egy másik kanadai kormányprogram szabályzata alá tartozik, és a jövőben lesz az NPRI része.

Bejelentik az egyes anyagok eredetét, a mennyiségeket, az üzemekben alkalmazott eljárásokat, a kibocsátások szezonális ingadozásait (ha a negyedéves ingadozás több, mint 10%, szemben az átlagossal), a kibocsátás és átvitel mennyiségi módosulásait magyarázatukkal együtt és az azonosítási számot (CAS, vegyi anyagok azonosítására szolgáló nemzetközi számrendszer).

Figyelemmel kísérik a levegőbe, a vízbe, és a talajba történő kibocsátásokat, a föld alá fecskendezéseket és egyéb szivárgásokat. 1993-ban a kibocsátások közé tartozott az újrafelhasználás, az energiatermelés, a hulladékok ártalmatlanítása és lerakása. **Az üzemeknek a bejelentési kötelezettségükön felül be kell számolniuk arról hogy milyen döntéseket hoztak a kibocsátások csökkentéséről valamint a következő év kibocsátásának várható mennyiségéről.**

A kanadai környezetvédelmi minisztérium feldolgozza az adatokat és kiadja az összesítő jelentéseket. Az alapadatok is nyilvánosak és a szövetségi, illetve a tartományi hivataloktól nyomtatott vagy elektronikus formában igényelhetők. Hasonlóképpen elérhetők az Interneten. Megjegyzés: Az alapadatok egyenesen a bejelentésekből származnak, így értelemszerűen nincsenek sem feldolgozva, sem magyarázattal ellátva.

Az adatok titkosítása írott kérelmek alapján történik. Az adatok titkosságát viszont bármely harmadik fél kérelmére bírósági határozattal hatálytalaníthatják. Az információhoz való hozzáférés törvénye (Access to Information Act) alapján.

Az 1993. évi jelentés tartalmazta a kibocsátások tartományok szerint csoportosított adatait, az átvitel összes mennyiségét, a kibocsátások egyes anyagokra vonatkozó összes mennyiségét, és a szennyezéseket az egyes üzemek szerinti felbontásban is. Gondot fordítottak az adatok összehasonlíthatóságára, ezért a különböző anyagösszetételek adatait nem tették közzé.

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival

Francois Lavalée,
Environment Canada
10th Floor, Place Vincent Massey, 351 St. Joseph Blvd.
Hull, Quebec, K1A 0H3
Tel.: +1-819-9944073, fax: +1-819-9539542
Drótposta: lavalleef@cpits1.am.doe.ca
<http://cec.ca/>

3.2.13 Mexikó

A rendszer elnevezése: Registro de Emisiones y Transferencias de Contaminantes, RETC

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

1997-ben fejeződött be a RETC bevezetésének előkészítése. **Cél a szükséges kormányzati tevékenységek meghatározása figyelembevéve a kibocsátások nagyságát és tendenciáit, ezen kívül a vállalati kibocsátás önkéntes csökkentése és a nemzetközi kötelezettségek teljesítése (például a riói dokumentum 10 cikkelye, 1994-től OECD tagság).**

Az alapvető jogi követelmény az 1988 márciusában kiadott ún. "Az ökológiai stabilitás és a környezetvédelem általános törvénye". 1994. december 28-án megalakult a Secretariat for Environment, National Resources and Fishery (A Környezet, a Nemzeti Források és Halászat Titkársága) és ennek részeként a National Institute of Ecology (Nemzeti Ökológiai Hivatal).

A rendszerről folytatott tárgyalásokat a 80 tagú Natinal Coordinating Group (Nemzeti Koordinációs Csoport) vezette, amely a koordinátorokból és titkárságukból, a kormányzati hivatalnokokból, az ipar képviselőiből és civil szervezetekből áll, és az egyes kérdések megoldására szakosodott munkacsoportokra oszlik. A társaság kidolgozta a bejelentések formájára és az anyagok ideiglenes jegyzékének kialakítására tett javaslatát (az egyes módszertani elemek elbírálásához és az adatgyűjtés költségeinek felmérése érdekében 40 cégnél végrehajtották **a kísérleti (pilot)** tanulmányt). 1996-ban történt meg a négyhónapos kísérleti adatgyűjtés a Mexico City közelében fekvő Querataro tartományban. A kezdeti adatgyűjtésben való önkéntes együttműködésre már 186 cég mutatott hajlandóságot. A rendszert ebben az évben már országos szinten alkalmazhatják.

B. A rendszer szerkezete

A rendszert a National Institute of Ecology vezeti. Az adatokat éves periódusban gyűjtik. A bejelentők köre jelen pillanatig sincs megállapítva. **Tervek szerint** a küszöbmenyiség és az ipari szektorok szerinti osztályozás **alapelveit fogják használni**. Javasolják a helyhez kötött és a mozgatható források megfigyelését is. **A mozgó (mobil) források adatait becslésekből, számításokból fogják nyerni**.

Az amerikai és a kanadai jegyzékek alapján összeállított ideiglenes jegyzékbe 120 bejelentésre kötelezett anyagot soroltak be. Ezeket az anyagokat a mérgezőség, a biológiai felhalmozódás és a perszisztencia szempontja szerinti további elbírálás alá vetették, így 114 anyagot választottak ki. A fennmaradó 6 anyagot az éghajlatot módosító hatásuk indokával sorolták be a jegyzékbe.

Figyelemmel kísérik a levegőbe, a vízbe és a talajba történő kibocsátásokat, az újrafelhasználást, az üzemeken kívüli átvitelt, az energiatermelést és az anyagok ártalmatlanítását. A föld alá fecskendezés nem tartozik az RETC-hez. Az üzemeknek továbbá fel kell mutatniuk a kibocsátásaik csökkentésére irányuló terveket, **valamint tisztázniuk kell, melyek azok a lépések** amelyek a megelőző évben a kibocsátások csökkentéséhez vezettek.

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival

Luis Sanchez-Cataño
Instituto Nacional de Ecologia
Rio Elba No. 20, 4o Piso,
Col. Cuauhtemoc, Del. Deauhtemoc 06500
Mexico, D.F.
Tel.: +52-2-2869392, fax: +52-2-5539498
<http://www.ine.gob.mx/INE/documentos/retc/retc.htm>

3.2.14. Nagy-Britannia

A rendszer elnevezése: Chemicals Release Inventory, CRI

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

A CRI 1991-től létezik. A rendszerbe fokozatosan kapcsolódott be a bejelentők alábbi köre: 1993. -- ásványi nyersanyagipar, 1994. -- vegyipar, 1995. -- fémfeldolgozó ipar, 1996. -- papíripar, diizocián technológiát alkalmazó, gyantát és kátrányt használó, festékeket és műszálat előállító üzemek és a fafeldolgozó ipar.

1997-től a CRI kiterjed az összes ágazatra. 1995-ben kb. 4000 legnagyobb kibocsátót, 360 anyagot és 135 radioaktív izotópot tartalmazott.

B. A rendszer szerkezete

A CRI a Her Majesty's Inspectorate on Pollution által hét területi munkahelyen vezetett. A felügyelőségek kiadják a kibocsátási engedélyeket, azok birtokosaitól gyűjtik az adatokat, amiket Londonba küldenek további feldolgozásra és osztályozásra.

A választott bejelentési időszak egy év. A jelentéseket a következő év áprilisáig átadják. Az engedélyezett kibocsátásokat és az engedéllyel rendelkező üzemek káros kibocsátásait hasonlóképpen figyelik. A küszöbérték alapelve nem használatos. A figyelt közegek: a víz, a levegő és a talaj.

Minden évben teljes körű áttekintést tesznek közzé nyomdai formában. A beszámoló tartalmazza az egyes közegekbe bocsátott anyagok és a regionális szennyezés adatait. Az egyes elrendezések azonban nem összeegyeztettek. Tudakozódni a felügyelőségek irodáiban lehet (személyesen, telefonon, faxon vagy drótlevelelben).

A Friends of the Earth civil szervezet az Interneten Anglia és Wales 1000 üzemének 1994. évi adatairól nyújt térképet. A kulcs a postai irányítószám. Az Internet-cím kiadványunk végén szintén megtalálható.

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival és a civil szervezettel

Stuart M. Wright
Her Majesty's Inspectorate on Pollution

Room A501. Romsey House
93 Marsham Street
London SW1P 3PY
Great Britain
Tel.: +44-171-2768137, fax: +44-171-2768600
<http://www.environment-agency.gov.uk/>

Mary Taylor
Friends of the Earth UK
26-28 Underwood Street
London N1 7JQ
Tel.: +44-171-5661687, fax: +44-171-5661689
Drótposta: maryt@foe.uk
<http://www.foe.co.uk/cri/>

3.2.15. Svájc

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

A már meglévő jegyzék felhasználásával kapcsolatos problémák miatt még csupán vitatkoznak a PRTR rendszer kialakításáról. A kantonok kormányai különféle törvények alapján vizsgálják a kibocsátásokat, szennyezéseket és a nyilvántartott adatbázist. A Környezet, Erdők és Tájak Szövetségi Hivatala az **adatok országos gyűjtőhelye**. Az adatbázis és a mérések alapján dolgozzák ki a kibocsátási térképet. Az adatgyűjtés önkéntesen is folyik a Responsible Care program keretében. Az eredményeket közzéteszik az évi áttekintésekben, a főbb szennyező anyagok adatai pedig naponta figyelhetők a teletexten. A kisvállalkozások adatait a Swiss Society of Chemical Industries gyűjti.

Egy PRTR-hez hasonló adatbázisban tervezik egyesíteni a jegyzékeket. Tárgyalások folynak az adatok, **szoftverek** nyilvános hozzáférhetőségéről és a **kísérleti (pilot)** programtervezet előkészítéséről.

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival

Hans Peter Saxer
Federal Office of the Environment, Forests and Landscape
Hallwyerstr. 1
CH-3003 Bern
Switzerland
Tel.: +41-31-3229384, fax: +41-31-3247978

3.2.16. Svédország

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

Svédország már a kilencvenes évek elejétől foglalkozik a PRTR rendszer kialakításával. Az állami Környezetvédelmi Iroda (EPA, Environmental Protection Agency) 1994-ben az OECD szemináriumon előterjesztette a rendszerre vonatkozó javaslatát és ugyanabban az évben elkészítette a **kísérleti (pilot)** tanulmányt. A beszámoló tükrözi a tanulmány eredményeiről és a kulcskérdésekről folytatott vita jelenlegi állását.

A tanulmány ismertetése:

- a bejelentőkkel szembeni nagyobb mértékű követelmények esetében a bejelentések önkéntessége nem működik,
- hasznos felek közötti kölcsönös megértés (bejelentők, irányítók és felhasználók), hiszen így nem áll fenn bizalmatlanság a rendszer alanyai között, lehetséges az „úriemberi” környezet kialakítása,
- lényeges, hogy a bejelentéseket könnyen lehessen megtenni,
- a bejelentők jobban szeretik a jelentések elektronikus formáját és szívesen folyamodnak szakértői segítséghez a jelentések összeállításában,
- a kis- és középvállalkozások különösen igénylik a fent említett szakirányú segítséget,
- a szennyezőanyagok keverékeit használó cégeknek problémát okoz az egyes összetevők bejelentéséhez szükséges azonosítása.

B. A rendszer szerkezete

Két lehetőség van az egész rendszer intézményes biztosításával kapcsolatos kérdés megoldására:

- a) az EPA közvetlenül az üzemekből gyűjti az adatokat,
- b) az EPA megállapodást köt a körzetek irányítóival az adatgyűjtésről és a feldolgozásra előkészítésről.

A kísérleti (pilot) tanulmány 100 társaságot, potenciális bejelentőt választott ki a svéd reprezentatív minta elkészítéséhez. Ebben 10 nagyobb, 45 közepes és 45 kisebb cég szerepelt. A tanulmány rámutatott a kis- és közép-vállalkozások bejelentésekkel kapcsolatos nehézségeire és igazolta az esetleges bejelentési kötelezettség teljesítéséhez szükséges segítség jelentőségét. Megállapítást nyert továbbá az is, hogy a kibocsátások 90%-a a legnagyobb üzemekből származik. Eközben a bejelentők számára nem voltak meghatározva a feltételek (az üzemek nagysága szerinti és a bejelentéssel tartozó részlegek besorolása),

A tanulmány 28 anyagot figyelt meg: klórozott oldószereket, brómozott égéskésleltetőket, nehézfémeket és klórozott paraffinokat. Ezeket az anyagokat választották ki a veszély csökkentésére törekvő országos programból és a Third Nordsea Conference and Baltic Sea Convention jegyzékének értelmében. Az EPA 50 anyagból álló jegyzéket szándékozik elkészíteni, a vegyi készítmények svéd jegyzékében szereplő anyagokat előnyben részesítve. A bejelentések egyszerűsítése céljából az anyagok egy ágazatonként meghatározott, szűk csoportját használják (pl. 4 anyag a textiliparban).

A kísérleti (pilot) tanulmány 1993-ban figyelemmel kísérte a levegőt, a vizet, a hulladék ártalmatlanítását, a közcsatornába bocsátást, a szennyezésátvitelt a lerakóhelyeken és a termékszennyezést.

C. Kapcsolat a rendszer irányítóival

Margareta Stackerund
Swedish Environmental Protection Agency
S-10648 Stockholm
Sweden
Tel.: +46-8-6981618 fax: +46-8-6981222
Drótposta: mst@environ.se

3.2.17. Trinidad és Tobago

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

1995-ben a WWF kezdeményezésére megalakult az ipar, a kormány és a civil szféra vezető képviselőinek munkacsoportja. A csoport egyetértett a PRTR-hez csatlakozás szándékával és felmérte a bevezetéséhez szükséges közös folyamatok menetét. A Nyugat-Indiai Egyetemen működő Center for Environmental Studies felajánlotta szolgálatait a technikai háttér és a cégekkel való kapcsolattartás tekintetében, amely biztosítani tudná az adatgyűjtést és a feldolgozást.

B. A rendszer szerkezete

A bejelentők közé tartozhatnak az olajkitermelő és olajfinomító cégek, a vegyszergyártók, a textilipar, a műanyagipar, a bőripar és az elektromos művek. A nem pontszerű források figyelemmel kísérése is cél.

A figyelt anyagok kiindulási jegyzékét az Institute for Marine Affairs hozta létre. A jegyzék 55 anyagot tartalmaz, ebből 15 rovarirtószer, 8 fém, 7 illóanyag, 16 poliaromás szénhidrogén, poliklórozott bifenilek és egyéb ismert szennyezőanyagok. Figyelní fogják a levegőbe, vízbe és talajba jutó kibocsátásokat.

Az adatok közzétételének kiterjedési köre jelenleg is vita tárgyát képezi. Egyes civil szervezetek felajánlották, hogy a felhasználók felé intenzíven terjesztik az információkat. Az UNEP tisztább termékekért programjában résztvevő munkáltatók csoportja pedig felajánlotta a bejelentők és a felhasználók képzésének megszervezését.

C. Kapcsolat a WWF szakértőivel

Marjan van den Belt
WWF Consultant
Waste Reduction International
Lila Frescativagen 4d
10405 Stockholm
Sweden
Tel./fax: +46-8-158706
Drótposta: belt@tek.su.se

3.3. Nemzetek feletti szervezetek

3.3.1. Európai Unió

A rendszer elnevezése: Integrated Pollution Prevention and Control (IPPC) a Polluting Emissions Register (PER) változataként

A. A rendszer keletkezése és fejlődése

Az Európai Unió az Egyesült Államokhoz sokban hasonlóan képviseli a térséget. Több cégnek az Atlanti-óceán mindkét oldalán van saját székhelye. Ebből az okból kifolyólag a szervezetre nagy nyomást gyakorol az amerikai Környezetvédelmi Iroda (EPA), így az Unió a saját területein az amerikai Toxics Release Inventory-hoz hasonló PRTR rendszert vezetett be.

1995 júniusában az Európai Tanács politikai megállapodásra jutott a szennyezések ellenőrzését és az egységesített szabályozás irányelveit illetően, ami többek között tartalmazza az üzemek egy PRTR-hez hasonló jegyzékének tervét is. 1996-ban került kiadásra az Európai Tanács 62/96-os szabályzata, az **Integrált** Szennyezés-megelőzés és Korlátozás (IPPC), ami többek között magában foglalja a PRTR felépítésére és működésére vonatkozó alapelveket is. A működés teljessége érdekében a tagállamoktól is megköveteli a bevezetést. A szabályzat az új intézményekre nézve 1999-től, a már létezőknek 2005-től kötelező. Az aktívabb államok már munkálkodnak a bevezetés előkészítésén.

Az Európai Vegyipari Szövetség Tanácsa (CEFIC) érvényre juttatta a szervezet által 1993 júniusában már kidolgozott önkéntes alapon történő bejelentési szerkezetet (az ilyen minta szerinti első önkéntes bejelentést 1993-ban a francia Atochem cég tette meg). Az EU szervei elismerték, hogy a CEFIC keretében tett önkéntes bejelentések teljesíthetnék az európai ökológiai politika célját. Természetesen probléma marad az Unió számára, hogy a bejelentéseket illetően a közép- és kisvállalkozások csakúgy, mint a többi ipari ágazat, nem képviseltetik magukat a CEFIC-ben.

B. A rendszer szerkezete

A tagállamok az Európai Bizottságnak szolgáltatnak adatokat. Feltéve természetesen, ha az EU létrehozta a beszolgáltatott adatokból a központi adatbázist. Össze kellene hangolni bizonyos szerepköröket az európai környezetvédelmi irodával (European Environmental Agency). Az adatokat országos szinten évente egyszer, összeurópai szinten pedig három évente gyűjtik össze.

A bejelentők csoportját a következő ágazatok üzei alkotnák: erőműipar, fémfeldolgozó ipar, vegyipar, ásványi nyersanyagipar, a hulladékfeldolgozás, a papír- és cellulózgyártás, a textilipar, a bőripar, a húsiipar és az oldószergyártás. Összesen kb. 50 000 üzemet érint a bejelentési kötelezettség.

A levegőbe bocsátott anyagoknak 13 csoportját, a vízbe bocsátottaknak pedig 12 csoportját figyelnék. Az Európai Bizottság kiadná az amerikai Toxics Release Inventory (34 anyag évi 500 tonna feletti kibocsátása az USA-ban) és kiegészítő jegyzéke (20 anyag évi 50 tonna feletti kibocsátása az USA-ban) és a CEFIC jegyzéke alapján összeállított tájékoztató jegyzékét.

Nyomon követnék a levegőbe, a vízbe, a talajba és a lefolyóba történő kibocsátásokat. A tagállamoknak jogukban áll megválasztani az adatok közzétételének formáját.

3.3.2. Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet

Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)

A világ gazdaságilag legfejlettebb államainak szövetsége, amelynek újabban Magyarország is tagja. Az OECD az utóbbi három év folyamán kidolgozta a tagok kormányai számára azokat az iránymutató elveket, amelyek tartalmazzák a nemzeti PRTR rendszerek bevezetését a tagállamokban.

Harvey Yakowitz
OECD Environment Directorate
Pollution Prevention and Control Division
2, rue André Pascal
75775 Paris Cedex 16
France
Tel.: +33-1-45247880, fax: +33-1-45247876
<http://www.oecd.org/env/>

3.3.3. Az ENSZ Kutatási és Továbbképzési Intézete

United Nations Institute for Training and Research (UNITAR)

Az ENSZ szerve, amely más környezeti tevékenységek mellett kiveszi a részét az ENSZ-dokumentum valóra váltásából is. Az UNITAR tagjai a PRTR irányvonalának kialakítása során együttműködnek az OECD-vel.

Achim Halpaap
UNITAR

Palais des Nations
CH-1211 Geneve 10
Switzerland
Tel.: +41-22-7988400 In.223
Fax: +41-22-7331383

3.3.4. Az ENSZ Ipari Fejlesztési Szervezete

United Nations Industrial Development Organization (UNIDO)

A szervezet kiválasztotta a PRTR bevezetésén dolgozó élenjáró országokat: Egyiptomot, Mexikót és Csehországot. 1994-ben, majd 1995-ben is az UNIDO-val, a Szövetség a Fenntartható Élet Kialakításáért szervezettel és a Hampshire Kutatóintézettel együttműködve előkészítettek egy nemzetközileg alkalmazható programtervezetet, amely nem valósult meg.

Peter Pembleton
UNIDO
Vienna International Center
P. O. Box 400
1400 Wien
Austria
Tel.: +43-1-211313705, fax: +43-1-2307584
Drótposta: pembleton@unido.org

3.3.5. Az ENSZ környezetvédelmi programja

United Nations Environmental Program (UNEP)

Az ENSZ keretei között működő szervezet bizonyos országokban (pl. Trinidad és Tobago) segít a PRTR rendszer kialakításában.

Brenda Bender
UNEP
Care postale 356
CH-1219 Chatelaine/GE
Switzerland
Tel.: +41-22-9799190 fax: +41-22-7973460
Drótposta: irptc@unep.ch
<http://irptc.unep.ch/prtr/>

3.3.6. World Wide Fund for Nature International (WWF)

Nemzetközi alapítvány, amely az utóbbi években intenzíven foglalkozott a PRTR alkalmazásának értékelésével. A WWF vezető tagja az NGO Network on PRTRs nemzetközi hálózatának, amely civil szervezetek együttes részvételével alakult a PRTR bevezetésére vonatkozó OECD irányvonal előkészítése céljából.

Peter Hurst
Avenue du Mont-Blanc
CH-1196 Gland
Switzerland
Tel.: +41-22-3649111 fax: +41-22-3645829
Drótposta: hurst@ilo.org

4. Függelék

4.1. A használt rövidítések

ATI, Arizona Toxics Information, civil szervezet az USA-ban
BCF, biokoncentrációs faktor
CAS, Chemical Abstract Service, vegyi anyagok azonosítására szolgáló nemzetközi számmutató
CEPIC, Európai Vegyipari Szövetség Tanácsa
CEI, Collective Emission Inventory, a holland PRTR rendszer része
CFC, klór-fluor-szénhidrogének, freonok
CRI, Chemical Release Inventory, brit PRTR rendszer
CRTK, Community Right-to-Know, Közösségek joga az információhoz
EA, Environmental Agency, ír környezetvédelmi hivatal
EGK Európai Gazdasági Közösség
EIS, Emission Inventory System, holland PRTR rendszer
ENSZ Egyesült Nemzetek Szervezete
EPA, Environmental Protection Agency, állami környezetvédelmi hivatal, például az USA-ban, Ausztráliában
EPCRA, Emergency Planning and Community Right-to-Know Act, Kockázattervezet és a közösségek joga az információhoz törvény, amellyel 1986-ban bevezették a PRTR rendszert Amerikában
EU, Európai Unió
FoE, Friends of the Earth, a Föld barátai nemzetközi ökológiai civil szervezet
GIS, Földrajzi Információs Rendszer
HMIP, Her Majesty's Inspectorate Pollution, a PRTR rendszert működtető hivatal Nagy-Britanniában
HRI, Hampshire Research Institute, civil szervezet az USA-ban
IEI, Individual Emission Inventory, a holland PRTR rendszer része
IPC, Integrated Pollution Control, a dél-afrikai PRTR rendszer elnevezése
IPPC, Integrated Pollution Prevention and Control, a szennyezés megelőzésére és korlátozására szolgáló európai rendszer
MAC, Multi-Stakeholders Advisory Committee, a kanadai PRTR rendszer előkészítésén dolgozó csoport
MZP, a cseh Környezetvédelmi Minisztérium
NGO, non-governmental organization, civil szervezet
NPI, National Pollutant Inventory, az ausztráliai PRTR rendszer elnevezése
NPRI, National Pollutant Release Inventory, a kanadai PRTR elnevezése
OECD, Organization for Economic Cooperation and Development, Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet
PPA, Pollution Prevention Act, a szennyezés megelőzésére vonatkozó 1991-ben bevezetett törvény az USA-ban
PRTR, Pollutant Release and Transfer Register, a szennyező anyagok kibocsátásának és átvitelének jegyzéke
RETC, Registro de Emisiones y Transferencias de Contaminantes, a mexikói PRTR elnevezése
REZZO, cseh jegyzék a légkörszennyező kibocsátó forrásokról
RTK, Right-to-Know, Jog az információhoz
RUPZL, a szennyező anyagok kibocsátásának és átvitelének jegyzéke, a PRTR cseh megfelelője
SIC, Standard Industrial Classification, ipari tevékenységre utaló számmutató
TRI, Toxics Release Inventory, az amerikai PRTR rendszer elnevezése
UNEP, United Nations Environmental Program
UNIDO, United Nations Industrial Development Organization
UNITAR, United Nations Institute for Training and Research
WHO, World Health Organization, Egészségügyi Világszervezet
WWF, Worldwide Fund for Nature, Világ Természetvédelmi Alap nemzetközi alapítvány

4.2. Irodalom

1991 TRI Public Data Release - State Fact Sheets, Washington 1993.
1993 TRI Public Data Release - Executive Summary, Washington 1995.
1993 TRI Public Data Release - State Fact Sheets, Washington 1995.
1993 TRI Public Data Release, Washington 1995.
A Guide For Reporting To The NPRI, Ottawa 1994.
A NPRI for Canada - The Final Report Of The Multi-Stakeholders Advisory Committee, Ottawa 1992.
A. Acosta-Ruiz, L. Durazo, M. Gregory: Public Access to Environmental Information in Mexico and the United States - Issues and Policy options, Montreal 1994.
Are You Requested To Report NPRI, Ottawa 1994.

G. Bass, J. Chelen: The Right Stuff: Using the TRI, Washington 1995.

J. Bunge: Employer Participation on Pollution Reduction: Preliminary Analysis of the TRI, New-York 1995.

G. Burton: Hazardous Material, EPCRA, A Comparison of California and Federal Requirements, Sacramento 1991.

California Emergency Planning and RTK Laws, Washington 1993.

Consolidated List of Chemicals Subject to the EPCRA and Section 112(r) of the Clean Air Act, Washington 1995.

Development of a PRTR System for the Czech Republic, Prága 1995.

L. Doerr, J. Jaimez, J. Hebrman: Get To Know Your Local Polluters, Minneapolis 1993.

Environmental Democracy in Action, Washington 1992.

EPCRA Section 313 - List of Toxic Chemicals, Washington 1995.

EPCRA Section 313 - Release Reporting Requirements, Washington 1995.

Facilitating the Establishment of PRTR in Developing and Industrializing Countries, Genf 1995.

J. Futrell: Information Access Mechanism Collecting and Disseminating the Information Necessary for Environmental Protection, Washington 1993.

M. Gregory: Criteria For Selecting Chemical Species for PRTR, Bisbee 1994.

M. Gregory: Usefulness of Instituting a National PRTR, Bisbee 1994.

Chemicals in Your Community, Washington 1988.

Inventory of Toxic Technologies, New-York 1994.

F. Irwin, W. Muir: A Benchmark for Reporting on Chemicals at Industrial Facilities, Washington 1995.

F. Irwin: RTK - the Promise of Low-Cost Public Inventories of Toxic Chemicals, Washington 1995.

New Jersey RTK Regulations, Washington 1994.

Notice With Respect To Substances In The NPRI, Ottawa 1995.

Pennsylvania RTK, Washington 1991.

Questions And Answers For The 1994 NPRI, Ottawa 1994.

Report on Regional Public Consultation Concerning the NPI, Canberra 1995.

Report on the air emissions trials for the NPI, Vol.1., Barton 1996.

J. Rose: Polluting Emissions Register, in: Environmental Science and Technology, 6/1993.

W. Sarokin, W. Muir, A. Sperber, J. Miller: Cutting Chemical Wastes, New-York 1985.

Software User's Guide For The 1994 NPRI, Ottawa 1994.

Summary Report 1993., Ottawa 1995.

Survey of National PRTR - vázlat, Alexandria 1995.

M. Taylor: Interactive Pollution Mapping on the Internet, London 1995.

The 33/50 Program, Washington 1991.

The UK's CRI List of Chemical Substances, London 1995.

Toxic Chemical Release Inventory - Reporting Form R and Instructions, Washington 1993.

Toxic Chemical Release Inventory - Reporting Form R and Instructions, Washington 1994.

TRI - Reporting Modification Beginning With 1995 Reporting Year, Washington 1995.

4.3. További dokumentumok

A Call to Action: Implement Community Right-To-Know Now, Den Haag 1995.
K. Bláha: PRTR - An Integral Part Of Management Of Chemicals - Perspectives In The Czech Republic, Den Haag 1995.
Comments of the Business and Industry Advisory Committee to PRTR, Den Haag 1995.
Casopis Hazardous Technical Information Services
Casopis Working Notes on CRTK
Development of the Mexican PRTR, Den Haag 1995.
C. Evers, P. van der Most: Assessment of the Pollutant Emission Register in The Netherlands, Den Haag 1995.
C. Fenerol, A. Green, M. Lane, B. Rutheford, H. Yakowitz: Implementing a Complete PRTR System, Den Haag 1995.
M. Gregory: Formulating a Practical PRTR System, Den Haag 1995.
Guidance for Governments on PRTR - vázlat, Brüsszel 1994-1995.
S. Hazen: Monitoring and Improving an Operational PRTR System, Den Haag 1995.
R. Hogner: Obtaining the Benefits of a PRTR System, Den Haag 1995.
F. Irwin: Monitoring and Improving a PRTR System in Operation, Den Haag 1995.
F. Maly, O. Velek: PRTR, RTK - Action for Environmental Democracy, Prága 1995.
W. Muir: Obtaining the Benefits of a PRTR System, Den Haag 1995.
NGO Hague Declaration on CRTK and Improved Corporate Environmental Reporting, Den Haag 1995.
W. Scott, J. Wates, M. Joubert: Benefits of a PRTR System within the Framework of an Integrated Pollution Control Programme, Den Haag 1995.
Short Progress Report about the PRTR Pilot Study and Work Plan in Egypt, Den Haag 1995.
Swiss Statement on the Status of the Development of a National PRTR, Den Haag 1995.
UNIDO's Role in Implementing PRTR Globally, Den Haag 1995.
M. Wright: Formulating a Practical PRTR System, Den Haag 1995.

4.4. A PRTR-re vonatkozó információs oldalak elérhetősége az Interneten

<http://irptc.unep.ch/prtr/>
<http://www.cec.org/>
<http://www.cec.ca/>
<http://www.ecn.cz/env/zp/pravoinf.htm>
<http://www.ecn.cz/private/detizeme/toxiccz.stm>
<http://www.env.cz/>
<http://www.environment-agency.gov.uk/>
<http://www.epa.gov/opptintr/>
<http://www.foe.co.uk/cri/>
<http://www.ine.gob.mx/INE/documentos/retc/retc.htm>
<http://www.oecd.org/env/>

4.5. Összesítő táblázat a nemzeti PRTR rendszerekről

Ország	A rendszer rövid neve	Figyelt közegek				A rendszer irányítói	A bejelentések idő-szakossága (évek-ben)	A rendszer alapításának éve	Az adatok hozzáférhetősége	Megjegyzés
		víz	levegő	csatorna	egyéb					
Ausztrália	NPI	*	*	*	a szétszórt források becslése	minisztériumi	1	1996	teljes	a szétszórt forrásoknál a periodicitás 3-4 év
Csehország	? RUPZL	? *	? *	? *	?	minisztériumi	1	? 1998	? részleges	1994 előkészületek megkezdése
Dánia	?	?	?	?	?	minisztériumi	?	?	?	1991 előkészületek megkezdése
Egyiptom	?	?	?	?	?	minisztériumi	?	?	?	1994 előkészületek megkezdése
Finnország	?	? *	? *	? *	termékek szennyezése	minisztériumi	? 1	?	? teljes mértékben	1994. előzetes tanulmány elkészítése Kymi tartományra
Franciaország	?	*	*	*		minisztériumi és területi hivatali	1	?	kiválasztott adatsoportok	
Írország	?	*	*	*		minisztériumi	?	?	?	bevezetés a jövő évben kezdődik
Japán	?	?	?	?	?	vegyipari szövetség	?	?	korlátozott	önkéntes rendszer
Dél-afrikai Köztársaság	IPC	*	*	*		három tárcás minisztériumi	?	?	korlátozott	
Kanada	NPRI	*	*	*	föld alá fecskendezés	minisztériumi	1	1993	teljes	
Mexikó	RETC	*	*	*		állami hivatali	1	1997	teljes	
Hollandia	EIS	*	*	*		minisztériumi	1	1974	nagyon korlátozott	jó földrajzi információs rendszer
USA	TRI	*	*	*	föld alá fecskendezés	minisztériumi	1	1986	teljes	
Svédország	?	? *	? *	? *		minisztériumi	? 1	?	?	előkészületek megkezdése 1990.
Svájc	?	?	?	?	?	minisztériumi	?	?	?	meglévő jegyzék alkotóelemeinek egységesítése
Trinidad és Tobago	?	? *	? *	? *	szétszórt források becslése	?	?	?	? korlátozott	előzetes tanulmány elkészítése 1995-ben
Nagy-Britannia	CRI	*	*	*		állami, hivatali	1	1993	majdnem teljes mértékben	civil szervezetek jelentős tevékenysége

